

NEOLOGIZMLAR HAMDA ULARNI TARJIMA QILISH MASALALARI

Bakiyev Faxriddin Jamshidovich

Samarqand davlat chet tillar instituti o'qituvchisi,

Shavqiyeva Maftuna Salimboy qizi

Samarqand davlat chet tillar instituti o'qituvchisi

maftunasalimovna@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada neologizmlarning o'ziga xos xususiyatlari, neologizm tushunchasi, uning turlari hamda neologizmlarni tarjima qilish masalalari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: neologizmlar, qisqartma, abreviatura, akronim, konversiya.

NEOLOGISMS AND TRANSLATION PROBLEMS

Abstract. The article deals with the problem of studying of the main peculiar features of the neologisms, the notion of the neologism, its types, functions and the translation issues of neologisms.

Key words: neologisms, abbreviation, acronym, conversion.

KIRISH

Yangi tushuncha va atamalar leksikamizga kirib keladi. Bunday so'zlar sirasiga **neologizmlarni** misol qilishimiz mumkin. Tarjima jaroyinida neologizmlar ham muhim o'rinni egallaydi. Negaki ularni tarjima qilish davomida tarjimon ba'zi bir qiyinchiliklarga uchraydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Neologizmlar (jamiyatning rivojlanishi, yangi tushunchalarning kirib kelishi tufayli tilda yangi so'zlarning paydo bo'lishi) ni tarjima qilish muammolari tarjima amaliyotida asosiy o'rinni egallaydi. "Neologizm" tushunchasining o'zi nisbiydir. 100 yil oldin neologizm hisoblangan samolyot, uchuvchi, televideniya, nishonlangan atom kabi so'zlar jamiyat, fan va texnika, shu bilan bir qatorda, tilning rivojlanishi natijasida hozirgi kunda neologizmlar hisoblanmaydi.

NATIJARLAR

Neologizmlar hosil qilishning bir nechta usullari mavjud:

1. Tilda mavjud bo'lgan so'z yasovchi vositalar (sufiks, prefiks, qo'shma so'z) orqali yangi so'z yasash.

Neologizmlarni yasashda qo'llaniladigan mahsulli sufikslardan **-ian, -ation** ni misol qilish mumkin:

ballistician – ballistika (o'q- snaryadlarning harakat qonunlarini haqidagi fan bo'yicha mutaxassis (musician kabi).

commodification – pulni sotish yoki boshqasiga almashtirish mumkin bo'lgan tovar kabi ishlatish.

- **ship:** craftsmanship – mahorat, mohirlik
 showmanship – insonlarni qiziqтира olish, zavqlantira olish qobiliyati
- **dom:** bangdom - uyushgan banditlik
 bogdom - hayotdagi to'siq
- **ize:** itemize - ro'yxat tuzmoq
 institutionalize - qonunlashtirmoq
 unionize - kasaba uyushmasi a'zosi bo'lmoq

MUHOKAMA

Ingliz tilida so'z qo'shish yo'li bilan neologizm yasalib turadi. Masalan,

- know-how texnikani bilish, tushunish
- break-down buzilib qolish
- break-up parchalanish, buzilib ketish
- shut- down yopilish
- brain-drain ziyoli va aqlli insonlarning mamlakatdan chiqib ketishi

2. So'zga yangi ma'no yuklash.

Bunda bir so'zning o'z ma'nosida tashqari boshqa bir anglashilgan ma'nosi qo'llaniladi. Ammo ularda ma'lum bir ma'noda o'xshashlik sezilib turadi. Masalan,

- Egg (tuxum) - aviabomba
- Summit (baland nuqta) - oliy darajadagi uchrashuv
- Domino (o'yin) - organlarni almashtirish bo'yicha operatsiya

Yana bir so'zni tahlil etadigan bo'lsak, colour-blind ushbu so'z dastavval ranglarni ajrata olmaydigan daltonik insonni anglatgan bo'lsa, XX asrining oxirgi choragida uning ma'nosi odamlarni irqiga, millatiga qarab ajratmaydigan insonni bildiradigan so'zga aylandi.

3. *Boshqa tillardan so‘z olish.*

Ingliz tili boshqa tillarga so‘z beruvchi til sifatida ajralib turadi, ayniqsa, biznes va moliya sohasida (masalan, lag - kechikish, marketing, dealer). Ammo kam holatlarda boshqa tillardan so‘z olish yo‘li bilan ingliz tilida neologizmlar hosil bo‘ladi. Bunday so‘zlardan bir qanchasi ingliz tili hujjatlaridan joy egallagan.

khozaschot – sel-supporting running (moliyaviy jihatdan o‘zilni o‘zi ta’minlash)

perestroika – russian

gai-ge – chinese

tranche(fransuzcha) – kredit qismi, ulush

4. *Qisqartmalar orqali yangi so‘z yasash.*

Abbreviatura qisqartmalar. Masalan,

PC [pi:si] - personal computer (shaxsiy kompyuter)

Akronim – so‘zga o‘xshab o‘qiladigan qisqartmalar.

ALGOL (Algorithmic Language)

LISP (List Processing)

So‘z yoki so‘z birikmasini qisqartirish yo‘li bilan tez-tez ingliz tilida neologizmlar yasaliq turadi. Bunday so‘zlar akronim hisoblanadi, ammo qisqartma sifatida qaralmasligi mumkin:

scuba - self-contained underwater breathing aratus.

radar - radio detecting and ranging

Qisqartirishning turlari:

1) harflab qisqartish; 2) bo‘g‘inlab qisqartirish.

Benelux - Belgium, Netherland, Luxemburg

Hi-Fi - High Fidelity (ishonch)

3) harf, bo‘g‘in, raqam va so‘zlardan iborat qisqartmalar

mesoeconomic – medium-sized economic (macroeconomic va microeconomic so‘zlaridan kelib chiqqan)

stagflation – stagnation va inflation so‘zlaridan kelib chiqqan (harakatsizlik)

Biznesda e’tiborni tortish uchun qo‘llaniladigan qisqartmalar:

promotools–promotional tools(ko‘rgazmali materiallar, reklama uchun ishlatiladi)

showbiz – show business (shoubizness)

Ingliz tilida quyidagicha qisqartmalar amalga oshiriladi:

a) qisqa yozish uchun unlilar tushirilib qoldiriladi;

ctr (centre)

fwd (forward)

jr (junior)

b) so‘zning boshi saqlanadi:

libs (liberals)

dept (department)

nukes (nuclear weapons)

c) aralash qisqartmalar:

E-mail (Electronic mail)

X-rays - rentgen nuri

H-bomb (Hydrogen bomb) - vodorod bombasi

XULOSA

Neologizmlar tarkibidagi harf qisqartma bo‘lmasdan o‘z ma’nosiga ega bo‘lishi ham mumkin.

T-shirt (futbolka, kalta yengl T shaklidagi ko‘ylak)

U-turn (mashinlar 180 gradusga burilishi U shaklida)

O‘qilishidan so‘z yoki gapga teng qisqartmalar:

B4U - before you

4U - for you

2B - to be

5. Konversiya.

Bunda bir so‘z turkumi orqali boshqa bir so‘z turkumi yasash orqali yangi so‘z hosil qilinadi.

The gap is to be bridged in the near future.

bridge- ko‘prik(ot so‘z turkumidan fe‘l yasalmoqda).

6. Metafora va frazali birliklar bilan neologizm hosil qilish.

Dead-cut bounce - (so‘zma-so‘z tarjimai o‘lgan mushukning oyoq bilan tushishi)

Birja bozorida aksiyalar narxini vaqtincha yolg‘ondan tiklash.

Dutch-bargain - gollandcha kelishuv

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Мўминов О., Қўлдошева., ҲошимовЎ. Инглиз тили дарслиги (English for Translators) – Тошкент, “Шарқ” нашриёти, 2005.

2. Muminov O. A Guide to Simultaneous Translation – Tashkent, 2005.

4. Shavqiyeva M.S. Hozirgi o‘zbek tili sintaktik aloqalarining lingvistik tahlili // Innovative development in educational activities – 2023. – T.2. – № 12 – С.128-132.

5. Shavqiyeva M.S. Sintaktik aloqalar hamda ularning lingvistik tahlili // Innovative development in educational activities – 2023. – T.2. – № 12 – С.124-127.